

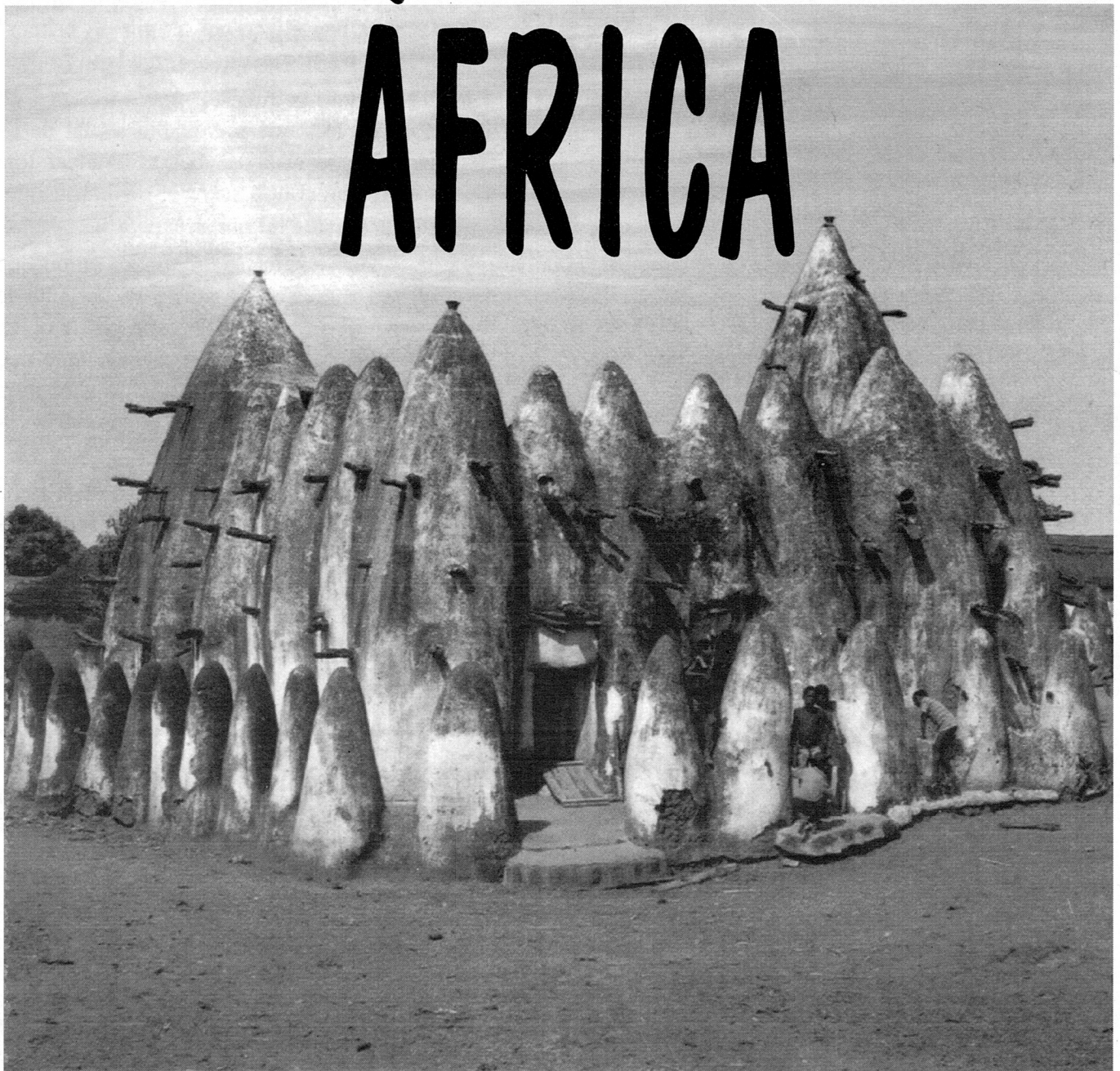
FREQÜÈNCIES

REVISTA DE LLENÇÜES I POBLES

núm 7/ març 1994

250 Ptes. / 12 F.F.

ÀFRICA

FREQUÈNCIES

REVISTA DE LLENÇÜES I POBLES

Edita:

Equip de redacció:

- Albert Gorrell i Vila, Ferriòl Macip i Bonèt, Hèctor Alòs i Font.

Hi han col.laborat:

- Albert Calls i Xart, Daniel Rubió i Amorós, Elisenda Font i Campdelacreu, Eva Sunyer i Planes, István Ertl, Xavier Arderiu i Monnà, Xavier Nieto.

Redacció:

- Apartat de correus 1.163
08300 Mataró
- Tel. 34-(9)3- 798 24 19

Les opinions expressades als articles signats no reflecteixen necessàriament el parer d'aquesta revista.

S'accepta de bon grat la reproducció total o parcial de qualsevol article d'aquesta revista sempre que se'n citi la procedència

Imprès a Gràfiques J.P.

La història és tal i com ens la presenten? És certa la història d'alguns països subdesenvolupats escrita i presentada pels països subdesenvolupats? Són versemblants un conjunt de fronteres, traçades amb un regle sobre paper, que no ténen res de cultural i encara menys d'històric?

Frequències ha presentat fins ara situacions polítiques, socials i, sobretot, lingüístiques i nacionals de diversos pobles i cultures. Però en el moment de tractar qualsevol d'aquests aspectes d'alguns dels pobles existents a l'Àfrica negra creiem que cal reflectir l'actual situació social d'un món que ha estat arruïnat per interessos econòmics del món occidental.

Desconeixem gairebé tota la història dels pobles africans i la petita part que sabem, encara que la disfressin, ens presenta aquest continent com un rebost immens i inesgotable. L'Àfrica negra és un lloc que, sense tenir-hi res en compte, s'ha utilitzat per omplir el "primer" món de riqueses i, fins i tot, d'esclaus. Els resultats són a la vista.

Us preguntareu com és que tractem gairebé tot un continent i no una cultura o un poble en concret. I és que la situació actual de l'Àfrica negra seria molt diferent si se l'hagués deixat avançar tota sola. Malauradament, l'estat de tot un continent és el resultat d'interessos occidentals que l'han convertit amb el que hi ha ara.

Us podeu imaginar com ha quedat la situació lingüística en un lloc on les llengües oficials solen ser l'anglès o el francès, els parlants de les quals es troben a milers de quilòmetres, on un estat pot tenir un desenes de comunitats lingüístiques partides per fronteres. Què deu pensar una persona que ha d'escriure en una llengua d'un altre món que comporta tota una altra manera de viure i pensar, i que no té moltes de les paraules que li calen?

Amb el que us exposem en aquest número, evidentment, no n'hi ha prou per reflectir la situació de l'Àfrica negra, tanmateix llegiu i jutgeu vosaltres mateixos.

En els propers números podreu llegir...

El nord d'Itàlia

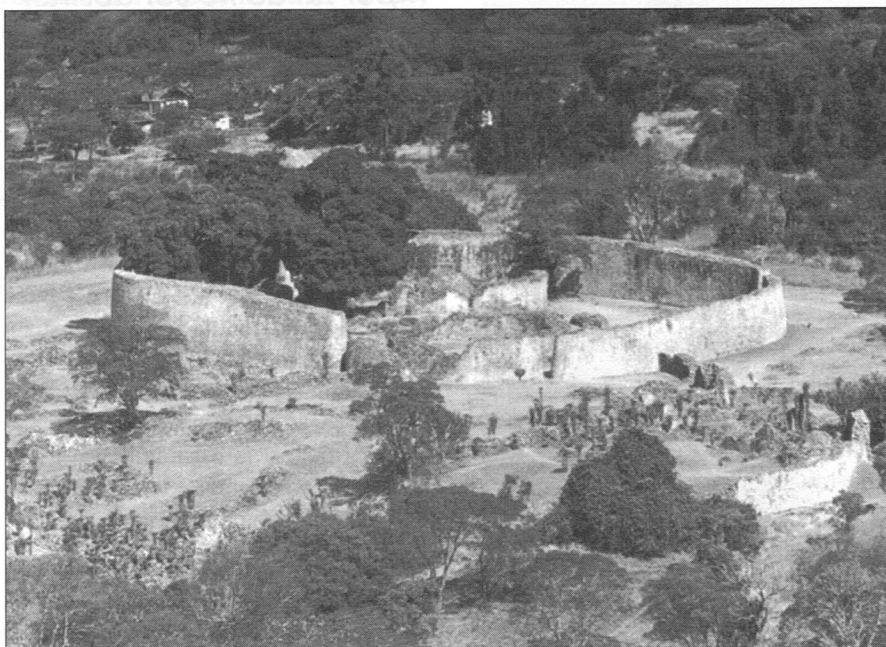
El reto-friülès

El poble gitano

A l'Àfrica li han escapçat la història

Xavier Nieto

Des d'una perspectiva etnocèntrica (molt comuna als manuals d'Història Moderna i Contemporània) s'estableix que Àfrica, a l'igual que la resta del Tercer Món, o bé no té història, o bé aquesta es resumeix a l'acció d'Occident al llarg de l'Edat Moderna i Contemporània, quan descobreix "l'altre", el colonitza i el domina. Però aquesta visió, que parteix d'una universalització de la història del capitalisme i de l'eliminació de les altres històries, no només és parcial, sinó que és totalment falsa.

Ruïnes de Zimbabwe, el conjunt emmurallat més antic de tot l'Àfrica negra

Fins a finals de l'Edat Mitjana, i en certs aspectes fins al segle XVII, Europa no era de cap manera superior a molts estats d'Àfrica o d'Àsia. El seu avantatge rau només en la capacitat agressiva de la seva dinàmica.

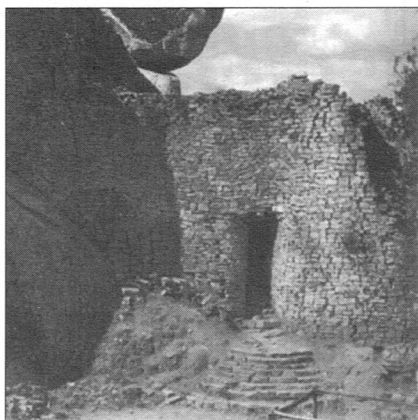
Al llarg de més de 4.000 anys, des de la formació dels primers estats a Egipte, Mesopotàmia i Xina, es van anar configurant civilitzacions amb grans valors culturals, socials i fins i tot tècnics que feien que l'actual centre del món, l'Occident capitalista, fos només una perifèria de segon ordre.

En aquestes civilitzacions, que els antropòlegs hem anomenat modes de

producció tributari o asiàtic, s'estableix un cert equilibri entre comunitats de base i el poder estatal, i una estructura social que potencia més el grup que l'individu. Això implica societats que canvien molt poc amb el pas dels anys i una certa indefensió davant les agressions exteriors, ja que la seva lògica no

és de dinàmica agressiva. És així, doncs, que van ser fàcilment derrotades i dominades per Occident, i la seva història eliminada en imposar-se la Universalitat capitalista.

Però aquesta via d'universalització del capitalisme, lluny de ser l'evolució lògica de la Història, és una via singu-

Zimbabwe

lar. El desenvolupament d'una dinàmica individualista basada només en l'avenç tecnològic, en la propietat privada absoluta i en l'atomització de la societat només sorgeix en un petit espai geogràfic i en un moment històric determinat: a la Grècia arcaica del segle VIII a.C. i posteriorment a Centreuropa, a finals del segle XVIII.

Fins a finals de l'edat mitjana, i en certs aspectes fins al segle XVII, Europa no era de cap manera superior a molts estats d'Àfrica o d'Àsia. El seu avançatge rau només en la capacitat agressiva de la seva dinàmica. Fins aleshores la història d'Occident era una més de les múltiples possibles, limitada a un cert espai geogràfic. A la resta del món es desenvolupaven en general, una altra mena de societats: les societats en equilibri en si mateixes a l'entorn del que podem anomenar societats mil·lenàries.

A partir dels segles XVII i XVIII, amb el colonialisme, l'equilibri de l'Àfrica i la resta del que avui denominem Tercer Món va trencar-se. Les potències colonials europees no només van ocupar i sotmetre els pobles colonitzats, també van descompensar, esbiaixar i destruir l'ordre històric que els pertanyia, de manera que els va convertir en orfes sense perspectiva de futur.

Dos exemples històrics: Monomotava i Dahomei

Monomotava, a l'actual Zimbabwe, era una civilització urbana amb un estat central basat en la tributació de les

Ucomunitats de base (aldees). Aquesta estructura es basa en la identificació de l'estat com a comunitat superior destinada a garantir l'equilibri i la redistribució. No hi ha propietat privada, en ser l'estat el propietari que redistribueix l'excedent a partir del que rep per tributació.

Dahomei va haver de convertir-se en esclavista per tal de no ser destruït ell mateix

Durant els segles XVI i XVII, els portuguesos hi van establir colònies comercials. Van començar a inserir-se en l'estructura social, potenciant l'individualisme dels cabdills de zona perquè es rebel·lessin contra l'estat, potenciant la propietat privada i fins i tot enfrontaments armats, fins que van assolir l'objectiu: segar per la meitat la piràmide social i trencar la base de l'estat tributari. La conseqüència va ser la destrucció de la cultura de Monomotava.

Dahomei, a l'actual Benin, al bell mig de la "Costa dels Esclaus", és un exemple clar de com un estat primitiu es veu obligat a evolucionar a partir de la pressió d'Occident. A conseqüència de les incursions esclavistes, l'estat de Dahomei va haver de convertir-se en esclavista per no ser destruït ell mateix. Així va esdevenir el centre d'intercanvi d'esclaus més important d'Àfrica i un poderós imperi militar. Més tard, al segle XIX, Dahomei va evolucionar cap a un estat de tipus "absolutista" a l'estil europeu, i es va convertir en un exportador de primeres matèries fins que els francesos el van ocupar militarment a finals de segle, en virtut dels acords de Berlín, on les potències occidentals es van repartir Àfrica i el món.

Al segle XX, després de la Segona Guerra Mundial i amb la independència política de les colònies, el neocolonialisme i el control dels mercats econòmics per part de les multina-

cionals crea encara més tensions, conflictes i desequilibris funcionals a Àfrica. Sols cal apuntar aquí un element: la desorganització de la base clàssica produeix una polarització social entre una "élite" occidentalitzada que viu de rendes i amb tota mena de luxes (gràcies a l'exportació de primeres matèries) i el conjunt de la societat (tant rural com pseudo-urbana) que viu entre la misèria i el caos organitzatiu. L'élite pertany més al món occidental que a l'Àfrica, de fet és com una falca d'occident en Àfrica, i serveix directament els interessos de les multinacionals i de les antigues metròpolis. A partir d'això es dona el que Samir Amin anomena "intercanvi desigual", és a dir, l'exportació de primeres matèries barates cap a occident i la compra caríssima de manufactures de luxe per les élites acomodades.

Àfrica ha estat víctima de tres genocidis: l'històric, l'econòmic i el cultural

Podríem dir, doncs, que l'economia actual d'Àfrica és "extrovertida", és a dir que no té lògica pròpia i que depèn de la lògica d'Occident i, per tant, no té ni equilibri ni futur. Àfrica, doncs, igual que la resta del Tercer Món, ha estat víctima de tres genocidis: l'històric, en trencar-li la seva pròpia via evolutiva; l'econòmic, en convertir-la en un apèndix secundari d'Occident, i el cultural, en trencar-li la seva dinàmica com a civilització. Tot a canvi de res o, potser, a canvi de sang, suor i llàgrimes.

Xavier Nieto és antropòleg.

La discreta petició d'Àfrica

Annesbyll Kamphausen

**"Al llarg dels carrers africans he vist petits horts verds,
esponerosos, on les dones treien aigua dels pous.
Imatge viva i multicolor"**

(ÀFRICA NEGRA)

**"He viatjat pel mig de plantacions
de palmeres oloroses i rectes; entristit."**

(ÀFRICA COLONIAL)

"He vist misèria, gana, innumbrables aturats."

(ÀFRICA NOVA)

Mai he oblidat els petits horts on en una aparent barrija-barreja s'hi fan hortalisses i plantes desconegudes. Els he trobat a les descripcions apassionants dels llibres de viatge àrabs de fa mil anys. Els seus autors s'entusiasmaven de l'encant i la riquesa dels regnes africans d'aquells temps: *"La regió és coberta de plantes verdes i muntanyes. A les muntanyes hi ha arbres que creixen desmesuradament, un sol arbre protegeix 500 genets sota la seva ombra... Els habitants beuen aigua del Níger i dels pous de fora la ciutat, on al seu voltant hi creixen verdures. Quan el viatger hi arriba veu les dones negres amb mill, llet àcida, gallines, farina, blat, melca i farina de fesols..."* Les passes de la fam mai apareixen en aquestes narracions tan detallades.

Camps verds, senyal d'un ordre de coses, que en un temps van cobrir extenses zones d'Àfrica... On són ara? Els tornarem a veure mai?

Viatge a l'esperit d'Àfrica

Hi ha un raig d'esperança a capítol fascinant de la història agrària africana. Cal conèixer-lo ja que sense ell, sense el coneixement de la relació sensitiva dels africans amb la terra, no és possible entendre els problemes d'Àfrica i les seves solucions possibles.

A la mitologia africana la vida és com un cercle: cada ésser viu depèn dels altres. Sobre el regne vegetal bàsic es recolza el regne animal, al cim del qual hi ha l'home. Un raonament anàleg: l'evolució es basa en el món agrícola.

El camperol africà, pastor, ha estat sempre lliure; mai no ha depès de cap salari. Vet aquí una situació única al món. Rep la terra dels seus avantpassats no com a bé propi sinó per tenir-ne cura i transmetre-la als seus descendents. Aquests la cultiven amb els millors coneixements, saviesa i respecte a la natura. Nosaltres veiem el desert in-

Els blancs ensenyen

Regnes pròspers, camps verds... Com es van convertir en l'àrea de fam més gran del món?!

hòspit, no és veritat? Molts africans el van considerar com un desafiament, van poblar-lo, van començar a cultivar-hi. Amb enginy, amb diligència, preparen cultius, bé barrejats o bé de la mateixa espècie, ja sigui en sòl planer o en feixes. Sota els arbres grans s'hi fan hortalisses i plantes herbàcies: altes, baixes, barrejant-se, fent-se ombra unes a les altres. Barrejats amb aquestes i posats en llocs escaients, els llegums proveeixen la terra del nitrogen necessari.

*Diluvia? Creix el mill.
Plou? Doncs, la melca.
Fa xim-xim? Sembrem sorgo.*

Aquests camps extensos estan coberts de pedretes: de nit la rosada s'hi acumula, mantenint la humitat de la terra per més temps.

A l'Àfrica hi predomina la cultura d'autosuficiència. Tothom produeix només per la pròpia necessitat i prou. És la cultura del repartiment, del coneixement de la pròpia mesura, el refús conscient a la propietat. L'excés, allò que passa d'una certa mida, és dividit: el ramat, la família, el poble. "L'arbre gran és el primer que fereix el llamp" ens avisa un proverbi africà. Un poble dividit emigra, es barreja amb d'altres, crea nous pobles, noves llengües. Per això a l'Àfrica moltes llengües i molts pobles estan estretament lligats. Tot es lliga allà com en una xarxa gegantina però delicada.

Regnes pròspers, camps verds... Com es van convertir en l'àrea de fam més gran del món?!

Buscant l'origen

La gana i la desnutrició permanent eren una excepció a l'Àfrica pre-colonial. Mai havien estat com ara. I, en tot cas, mai havien deixat de combatre-la, sense necessitar ajuda exterior. Què ha

originat, doncs, aquesta situació? Un canvi de clima? La falta de pluja? No ha estat una causa climàtica. El clima gairebé no ha canviat. La culpa de la gana i la misèria rau en l'home. La gana i el subdesenvolupament en la forma i dimensió actuals han aparegut al segle vint. La gana ha estat provocada.

"Àfrica no és un continent històric... no manifesta un moviment i una evolució... encara està tancada i presonera del seu esperit natural..." Aquesta concepció de Hegel -encara vàlida per a molts- va justificar el dret a colonitzar aquest continent "sense història" i en conseqüència "buit"; Àfrica com a *tabula rasa* que cal començar a treballar. Els colonitzadors i els missioners van destruir-ne la terra, la cultura i la identitat. Els "col.laboradors de l'evolució" estenen les mans proclamant "us hem d'ajudar" -destrueixen. Els alternatius fan experiències idealistes, però també aquest fervor innocent per la millora és destructiu. Tothom intervé, no en un continent buit, sinó en un cercle extremament delicat. Desfan, humilien, a vegades sense voler, i s'hi queden.

Arriba l'ajuda

El colonialisme es va acabar als anys seixanta. Tanmateix ahora, sense pausa per respirar, va començar l'ajuda per al desenvolupament. Casualment? Des d'aquesta època la gana augmenta i la misèria es fa més gran. "La gana no ve sola; l'organitza la borsa del gra", constatava Bertold Brecht.

Ajuda. "Ajuda" que sempre prové dels estats productors de blat que amaguen hipòcritament que es tracta dels excedents de producció del nord, venuts al sud pobre per obtenir guanys sense escrúpols, i de cap manera no es tracta d'una col.laboració sincera. Cada excedent de producció de blat d'Occident té com a conseqüència misèria a

La fam no ve sola; l'organitza la borsa del gra

l'Àfrica. Però de tot això els mitjans de comunicació no en parlen.

Un paper lamentable

Podem aclarir el paper lamentable dels mitjans de comunicació occidentals, que irresponsablement falsegen notícies sobre l'Àfrica i n'informen malament. En el seu temps la FAO (Organització de les Nacions Unides per l'Agricultura i la Nutrició) va anunciar oficialment la passa de fam que patia Àfrica. Els mitjans de comunicació de seguida van aixecar el crit d'alarma: "Un de cada tres africans, amenaçat de morir de gana"... Va seguir una campanya mundial amb una increïble quantitat d'ajudes. Gairebé tots els estats africans van ser declarats "zona catastròfica". Cap informació no deia que la gana només existia en algunes regions i només en les àrees desèrtiques existents des de sempre; cap informació no deia que les "zones catastròfiques" s'havien produït només en regions amb conflictes militars, sovint començats per Occident, i als *homelands* sud-africans, on morien centenars de nens cada dia sota el règim blanc. Ningú va contrarestar les informacions falses. Tothom hi guanyava: els periodistes tenien la seva "catàstrofe del segle", les organitzacions humanitàries rebien uns ajuts inesperats. Alguns mesos després els camperols africans van obtenir excedents de producció en la seva collita, i van voler vendre'ls a d'altres estats africans que patien misèria. Europa i els Estats Units van refusar comprar aquests excedents o en tot cas en van comprar una petita part. En comptes d'això van comprar els seus propis excedents de producció i els van vendre a Àfrica, tot finançant els propis mitjans de transport amb els diners de l'ajuda contra la fam. Mentrestant els excedents africans es van podrir.

**Per una increïble arrogància cultural hem abocat
la nostra manera de pensar i viure, el nostre concepte
del guany i l'eficàcia, sobre tot un continent**

Sobre aquest escàndol no sento parlar-ne mai. Els mitjans de comunicació van comerciar amb la misèria. Cada dia humiliaven els africans i confirmaven els prejudicis blancs: "*després del colonialisme, Àfrica no és capaç de governar-se a si mateixa... Àfrica necessita el nostre ajut*". Àfrica es va fer sinònim de fam i caos: "*una víctima negra indefensa -un col.laborador blanc, emprenedor, servicial*". Això no és una entesa mútua entre els pobles... Això és racisme!

Nord i Sud

Podem parlar del problema més gran entre el Nord i el Sud: el deute extern. Aquest estrangula l'economia de tot el continent africà. A causa dels seus interessos i amortitzacions la mortalitat infantil va créixer ràpidament, els hospitals es van tancar, el cost dels medicaments va pujar, els pressupostos d'educació es van reduir a la meitat, es van acomiadar mestres, es va instaurar el pagament de quotes escolars... El nombre d'aturats va créixer per milions, els aliments bàsics van deixar de ser subvencionats...

Només hi ha una manera d'ajudar amb crèdits a una economia nacional desfeta. Després de la Segona Guerra Mundial els Estats Units van ajudar Alemanya (i d'altres països europeus) amb l'anomenat Pla Marshall. Aquest ajut s'havia de tornar amb divises nacionals i no pas amb dòlars. També es va renunciar als interessos i a les amortitzacions. Alemanya no només va rebre diners sinó també cereals, aliments, llavors i adobs de franc. Aquest crèdit, únic a la història, no va ser concedit per motius humanitaris, sinó per necessitats econòmiques!

Fa 400 anys els europeus van conquerir Àfrica, van robar i assassinar, però ningú no en va fer cas. Avui ningú s'estranya que ingresem milers de

milions en concepte d'interessos provinents dels llocs més pobres del món mentre paguem les primeres matèries que vénen d'aquests mateixos llocs a uns preus miserables. Occident no lluita contra l'Àfrica Negra amb les armes, però sí amb una política brutal de mercat. Cal que ens indignem! Hem d'exigir l'alliberament del deute. Som l'opinió pública... Hem d'influir!

**Què fem a l'Àfrica?
Amb quin dret?**

Aimé Césaire resumeix els sentiments d'Àfrica d'aquesta manera: "*Hem d'entendre que des d'ara no hem de permetre que ningú -ni el nostre millor amic- demani solucions per als nostres propis problemes. Ha arribat l'hora de la nostra majoria d'edat*". Va parlar així ja fa temps. Perquè ningú no l'ha escoltat?

Col.laboració és la paraula clau i, al mateix temps, el punt de partida del problema. Si parlem de col.laboració no podem deixar de banda la noció d'igualtat. Però "*entre el blanc i l'africà no existeix la igualtat... el blanc no ha après a escoltar. Parla i parla des de fa 400 anys i no escolta mai. I només quan canviï això podrà començar la col.laboració*". Són les paraules amargues d'Àfrica.

Els blancs no escolten, no veuen, no entenen que un pastor seient a la gatzeneta vora el seu ramat observa atentament les bèsties, la terra, les plantes, adquirint coneixements superiors als d'un botànic europeu. Els ulls blancs només hi veuen un gandul en estat letàrgic. Els blancs no escolten, no veuen, no entenen que tot cavant la terra només amb les aixades tradicionals i els unglots de les cabres els pagesos protegeixen la delicada superfície del sòl. Els ulls blancs només veuen uns homes primitius sense arades. Per una increïble arrogància cultural hem abo-

**Ens fa por Àfrica perquè
si la deixéssim tranquil.la
funcionaria**

cat la nostra manera de pensar i viure, el nostre concepte del guany i l'eficàcia, sobre tot un continent; i encara continuem fent-ho!

"Jo no sóc tu"

Els nostres peus no són a l'Àfrica. La nostra avidesa de diners no entén com és de delicat el teixit del pensament africà que hem desfet. No comprem la societat africana; estem massa segurs que la nostra manera de viure és l'única possible i ens molesta la idea que potser no tenim raó. Al Nord la diversitat d'Àfrica li sembla incòmoda perquè posa en qüestió la necessitat de progrés, control, autoritat i ciència -principis en què basem la nostra vida-. I sobretot ens fa por Àfrica perquè si la deixéssim tranquil.la funcionaria.

Els africans mateixos han de solucionar els problemes del seu immens continent. Sempre se n'havien sortit en el passat. En el coneixement del passat hi ha la solució per al futur. No tenim dret a buscar solucions per a ells, no hem d'oblidar l'imperatiu categòric, el prec d'Àfrica, formulat gairebé en veu baixa:

*Jo no sóc tu
però tu no em dones cap oportunitat
no em deixes ser com sóc.*

*És injust, poc assenyat,
imprudent per part teva creure
que jo podria ser com tu;
parlar, actuar
i pensar com tu.*

*Déu em va fer com sóc.
Et va fer com ets.*

*Per Déu, deixa'm ser
com sóc.*

*(Roland Tombekai Dempster:
El prec d'Àfrica)*

Una altra petició africana

Horst Gruner

El número 134 de Kontakto era encapçalat per l'article La discreta petició d'Àfrica. El va escriure una alemanya; això m'ha donat peu a mi, alemany també, visquent a Àfrica, a expressar una altra petició africana

No es poden simplificar els problemes d'Àfrica, evocant uns sentiments pròxims a un racisme a la inversa: "negre bo, blanc dolent". Aquest article, inspirat probablement en una mena de sentiment de culpabilitat blanc, no ajuda de cap manera. Al contrari, enforteix uns pensaments trillats i, per tant, dona uns consells que són gairebé inútils per a l'Àfrica.

L'Àfrica pre-colonial era, segons l'autora, una mena de paradís, amb pagesos lliures, regnes pròspers, camps verds, pobles entrelaçats i fam pràcticament desconeguda. Aquesta imatge l'ha pintada un desig romàntic d'harmonia, però no el coneixement de la història. La veritat és una altra: hi van haver guerres importants, genocidis i tràfic d'esclaus per part també de reis negres. La naturalesa africana pot ser també salvatge i cruel. El naixement i l'expansió del Sàhara van causar catàstrofes humanes inimaginables. La fam de la zona del Sahel ve ja dels temps bíblics. Els primers europeus que van arribar a Àfrica del sud i oriental van trobar grans extensions gairebé despoblades per culpa de les guerres i epidèmies.

La fam se solucionava sense ajuda externa en els temps d'abans de la colonització -en això l'autora té raó. Tanmateix era reduït la població, amb una mortalitat massiva, tal com avui coneixem molt bé per les imatges televisives. Però el món ja no vol haver d'aquantar aquestes morts per fam.

"Retirem-nos de l'Àfrica", aconsella l'autora als seus

companys blancs, "... perquè Àfrica funcionarà si la deixem tranquil·la". Justament mirant Somàlia, on el "neocolonialisme" és més evident, aquest consell sona una mica cínic. Ha demanat als africans el seu consentiment? No es poden tractar els continents com a un parc nacional, on més val deixar en pau els animals. Si els drets humans són vàlids universalment, cal intervenció i compromís, també a l'Àfrica, malgrat els riscos de cometre errors.

L'imperialisme i la colonització d'Àfrica no van passar per amor al pròxim, ben al contrari. Els nous territoris havien d'incrementar el poder i la riquesa dels imperis. Però a les noves colònies hi van arribar també idealistes que van lluitar contra les malalties i van donar a conèixer diversos instruments i tècniques. Gràcies a això la població indígena s'ha multiplicat i avui el creixement ràpid aguditzava molts problemes d'Àfrica. Però qui vol tornar a la limitació "natural" dels naixements, sense medicina moderna? Mirar enrera no soluciona els problemes, sinó només avançar mitjançant educació, planificació familiar, ajudes socials.

Qui o què té la culpa de la fam a l'Àfrica? Ben segur no només la natura, ben segur no només Occident. De fet, la medicina moderna ha fet créixer la fam; és cert que els cereals del nord han arruïnat el camp africà; és cert també, encara que no ho menciona l'autora, que els mercats dels països rics estan protegits fortament, la qual

cosa limita les possibilitats d'exportació d'Àfrica.

Un cap d'estat nigerià és citat com a modèlic per la seva frase "No vull blat d'Occident". Però justament Nigèria és un exemple frapant de les causes internes de la crisi de l'agricultura a l'Àfrica. Per acontentar la població de les ciutats (que podria amenaçar el poder polític), els preus dels productes del camp es mantenen artificialment baixos. De fet, els governs exploten els pagesos, recolzant-se en les èlites urbanes. Els camperols perden les ganes de vendre i redueixen la producció. Apareixen caresties.

La majoria dels països africans podrien, de fet, deixar de patir fam, si les èlites dominants així ho volguessin. Caldria la garantia d'uns preus mínims acceptables i el suport general a l'agricultura. Aquests mateixos governants podrien, si volguessin, prohibir l'entrada de cereals occidentals.

També, quan es medita el "pes del deute" d'Àfrica, cal mirar les èlites dominants africanes. Els deutes els originen préstecs. Qui s'ha gastat els diners prestats, enlloc d'invertir? Qui té la culpa de la incapacitat per pagar el deute? Tot just després de la independència, molts països africans eren més rics que les ex-colònies asiàtiques. No ha estat cap mania occidental especial la que ha causat que Malàisia, Indonèsia, Corea del Sud siguin pròsperes, mentre que Àfrica és més miserable que mai.

El Pla Marshall dels Estats Units a Europa després de la guerra podria ser un model per a l'Àfrica si els seus dirigents l'utilitzessin de la mateixa manera que els euro-

peus. El capital donat per Amèrica mai va ser malgatat, va circular, estímul sempre el creixement. Avui aquest capital, en el cas d'Alemanya, s'utilitza per finançar l'ajuda al desenvolupament a països pobres.

Demandar la retirada dels blancs d'Àfrica, lloar als africans les virtuts de la pobresa -això és una manera d'actuar despreocupada i irresponsable. Tanmateix, els governs occidentals certament han d'aprendre a distingir entre els seus propis interessos i la veritable ajuda al desenvolupament, han d'aprendre a ajudar menys a les èlites corruptes i més als pobles que pateixen. Tots ens hi hem de posar per fer que els drets humans també siguin una realitat a Àfrica. Hem d'acceptar, vulguem o no, que els africans desitgen els mateixos productes que anuncien per televisió i que els occidentals consumeixen. Les cultures africanes no són menys valuoses que les europees, però tampoc més. Idealitzar l'antiga Àfrica, absoldre els dirigents africans donant la culpa a Occident no pot contribuir al progrés a Àfrica.

Àfrica és part del nostre "un món"; per tant la integració d'Àfrica en la cultura i el mercat mundials és inevitable. Ajudem que aquest un món sigui un lloc digne de viure per tots els seus habitants, també pels més pobres.

Font: *Kontakto* núm. 136, 1993
Horst Gruner viu a Tanzània.

Ha arribat l'hora. Retirem-nos d'Àfrica:

- l'ajuda al desenvolupament és neocolonialisme;
- els projectes per integrar Àfrica en el sistema de mercat amaguen les seves veritables intencions;
- dels altres projectes... en tinc dubtes. Encara que en tots els projectes hi domina el paternalisme: un africà deseparat i un blanc imprescindible.

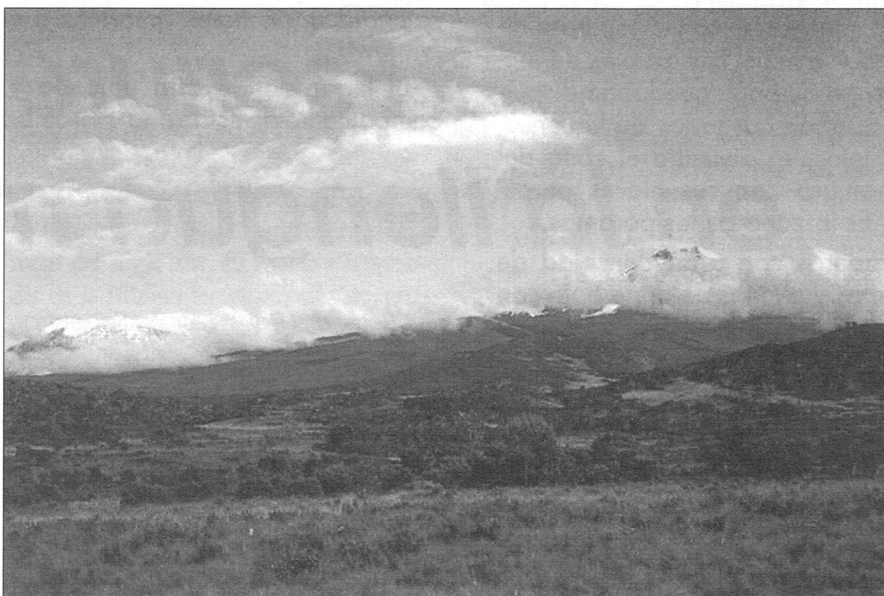
Un ajut diferent

"No vull blat d'Occident -va dir un cap d'estat africà modèlic- perquè els nigerians no perdin les ganes de treballar". A Etiòpia hi ha pobles que feliçment i per atzar havien escapat de la fam sobrevivint amb una admirable riquesa d'idees per obtenir recursos. Mai havien rebut ajuda exterior, mai havien deixat la feina. Van patir, però van trobar camins per superar les dificultats amb les pròpies forces, mantenint la seva capacitat de treball, la identitat i la dignitat.

Voldria proposar una altra mena d'ajuda, més eficaç, més "pura", si em permeteu aquesta paraula. L'ajuda occidental crea dependència, necessitat, com si fos una droga. Estats sencers viuen de l'ajuda humanitària: Mali, Somàlia.

Occident necessita una nova concepció d'Àfrica per ser conscient de la relació destructiva que hi manté. El colonialisme continua existint en el pensament occidental. En tot moment i arreu cal treballar per deslliurar l'Àfrica de la dependència econòmica i cultural, i per fer desaparèixer els prejudicis profunds que hi ha en contra.

L'ajut és un problema extremadament delicat. Com mantenir la dignitat humana en una situació catastròfica? Durant una crisi, el primer que ajuda és una forta consciència de la pròpia personalitat i l'esperança de sortir-se'n per si mateix. El nostre ajut tanmateix ha robat el valor de molts africans. "El lleó quan mata no rugeix; és com els

Tanzània

diners, que t'escanyen sense fer soroll".

Una premisa per a la col.laboració veritable és el respecte a l'altre, a la seva persona, al seu concepte de la vida i a la seva cultura. La col.laboració es basa en un sentiment profund de solidaritat. Oblidem el mite del creixement econòmic i comencem a interrogar-nos a nosaltres sobre la identitat de la persona. Hem de donar suport als esforços dels africans que lluiten per la seva autosuficiència, recolzant-se en l'experiència pròpia, en les pròpies realitats socials i no sobre abstraccions arribades de les societats industrials.

Certament hem de donar suport a projectes africans, però només quan ens ho demanin. Hem d'entendre que la diferència entre africans i blancs no és gran, però sí de principi. Hem de canviar el nostre concepte actual d'Àfrica per la comprensió i el reconeixement del seu dret fonamental a decidir per si mateixa.

Regnes pròspers, camps verds... Tornaran mai?

Esperança

Els conceptes occidentals de benefici i eficàcia han destruït en gran part el concepte arrelat de vida africà basat en

la pobresa individual i la riquesa col.lectiva. No parlo de misèria, en absolut. Allò que sovint anomenem pobresa és misèria i la misèria s'ha de combatre sempre.

La pobresa de l'individu o la riquesa de tots vol dir que ningú més ha de passar gana. El passat d'Àfrica ens ensenya que el pobles poden acontentar-se amb molt poc. La "pobresa-riquesa" dels pobles és la confiança en els recursos propis, en la capacitat creadora del propi poble. La pobresa és una decisió, un punt de partida conscient contra l'abundància i contra el consum.

Tornem la seva forma de vida a aquells homes que hem menyspreat i explotat durant segles. Tornem-los la "pobresa" i considerem-la com un valor positiu i no pas com una taca. Qui pot viure amb menys és més lliure, més independent, més feliç.

Font: *Kontakt* núm. 134, 1993

L'autora ha estudiat assistència social i s'ha diplomada en projectes pre-escolars per a nens de famílies obreres. Participa en el Segon Congrés Africà i esperonada per aquest, s'ocupa dels projectes per Àfrica en el marc d'Actuació Africana i de Col.laboració Mundial, de l'Associació Universal d'Esperanto.

Escriure en la llengua materna

Bernhard Pabst i Japlle Spoelstra

Els experts en desenvolupament estan d'acord que la capacitat de llegir i escriure és una de les condicions bàsiques per a un desenvolupament reeixit dels països de l'anomenat Tercer Món. Així els respectius països i els països rics, que ofereixen ajuda per al desenvolupament, o col.laboració i les organitzacions internacionals, com la Unesco, han fet i continuen fent grans esforços per erradicar l'analfabetisme de les persones -sobretot dels joves- d'Àfrica, Amèrica Llatina i Àsia.

La capacitat d'escriure és considerada com el primer pas en el camí cap a una millor educació, que permeti a les persones ajudar-se a si mateixes cada cop més en el món modern: entendre les instruccions d'ús de tota mena de màquines i d'eines, receptes mèdiques, senyals, etc. Alguns opinen que el coneixement de la lectura i l'escriptura és tan bàsic que consideren la possibilitat d'accedir a aquest coneixement com un dret fonamental de les persones. Si la majoria dels experts està, doncs, d'acord amb l'objectiu que cal assolir, no tots ho estan sobre el camí per arribar-hi. A quin grau de capacitat de lectura i escriptura cal aspirar i amb quins costos? Què és el que es voldria aconseguir i què és el que es pot amb els mitjans de què disposem? Quines prioritats establim? I una pregunta essencial en aquest context: en quina llengua cal que els infants i els adults aprenguin a llegir i a escriure?

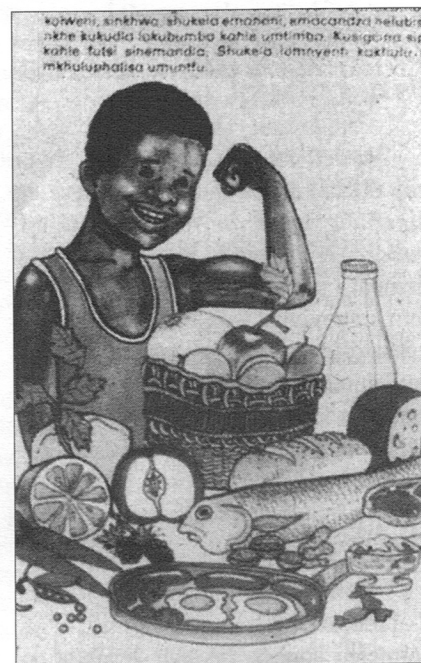
Alfabetització funcional

A Àfrica fa temps que s'han aplicat els mateixos objectius i mètodes d'ensenyament. Això volia dir que calia que els alumnes aprenguessin la llengua oficial de l'estat de la mateixa ma-

nera que ho ha de fer un alumne europeu. *Llengua de l'estat* volia dir, i en la majoria dels casos encara vol dir avui, la llengua dels antics colonitzadors: a l'Àfrica, doncs, sobretot l'anglès i el francès. Els africans l'han de saber tan bé com els anglesos i els francesos.

Els resultats d'aquest ensenyament no han estat, però, gaire satisfactoris. Són molt grans els problemes d'aprendre a llegir i escriure en una llengua que els alumnes no sempre parlen bé perquè a casa fan servir una de les moltes llengües africanes. Sovint també faltava la comprensió sobre la necessitat de l'alfabetització: per què donar aquest coneixement si després gairebé no hi ha possibilitats de practicar-lo, perquè falten llibres? I encara: què més, a part d'aprendre a llegir, es podia aprendre dels llibres de text importats d'Europa? És ben conegut l'exemple famós dels nens africans de l'ex-colònia francesa del Senegal, el llibre de text dels quals començava amb "*Els nostres avant-passats, els gals...*". En els últims anys l'educació en els joves estats africans s'ha hagut, per tant, de reorientar.

Com a resposta a la pregunta sobre el grau de capacitat de lectura i escrip-

El llibre "Descobreix el teu cos" ha aparegut en vuit llengües africanes

tura s'han creat els conceptes d'*alfabetització funcional*. Es combina l'ensenyament de la capacitat d'escriptura amb l'ensenyament d'alguna especialitat. El primer objectiu és només obtenir la capacitat de lectura en aquest camp limitat. El context amb la preparació professional ha de fer entendre a l'alumne la importància de l'ensenyament de l'escriptura.

En la llengua pròpia

Alhora, en aquesta concepció nova s'ha aguditzat la consciència de la importància de la llengua ensenyada. Ha crescut el desig d'ensenyar en la llengua pròpia, en una llengua africana. Això, però, implica una sèrie de pro-

bles. A molts estats existeixen moltes llengües i dialectes diferents, alguns amb un nombre relativament petit de parlants. Crear el material pedagògic necessari és car, perquè el mercat de productes en aquestes llengües és reduït; aquest és el problema al qual s'enfronten totes les llengües *petites*, com és del cas també l'esperanto.

En els estats africans, però, altres factors també hi concorren: crear un conjunt de material pedagògic només en les llengües africanes *majors* significaria una desigualtat que podria causar rivalitats entre les diverses ètnies d'un estat. Considerant l'equilibri precari entre tribus, ètnies i pobles en molts estats africans, la dimensió política del problema es fa evident. Només cal pensar en la guerra encara sagnant entre sudanesos àrabs i negres, en la guerra d'Etiòpia, especialment a Eritrea, i en molts altres casos.

Un argument pràctic

Algunes llengües encara no han estat escrites o només ho han començat a ser molt recentment. Altres tenen diferents alfabetes, per exemple àrab i llatí. Per això sovint la situació de la llengua mateixa encara és inestable. En tot cas, les llengües europees obren la porta als coneixements tècnics del món, el que sembla un sòlid argument *pràctic*. Molts intel·lectuals africans les prefereixen per raons de prestigi. Dominar bé les llengües *modernes* permet l'accés a les capes socials més altes. Cal, doncs, deixar de banda les llengües africanes per raons polítiques, econòmiques, lingüístiques, pràctiques, socials?

A la República Sud-africana s'ha decidit que no. Malgrat la difícil situació lingüística -en comparació amb els països europeus- s'intenta donar el dret a l'ensenyament en la llengua materna.

El país té dues llengües oficials: l'anglès i l'afrikaans. L'afrikaans és una evolució de l'holandès iniciada al segle XVII. A més d'aquestes dues, existeixen vuit llengües *negres* principals: *zulú*, *xhosa*, *swazi*, *sud-sotho*, *nord-sotho*, *tswana*, *xangan* i *venda*. A més es parlen altres llengües africanes, com

el *ndebel*, europees, com el portuguès i l'alemany, i índies, com el tàmil, l'indi, l'urdú i altres.

Episodis de la Bíblia

A l'Àfrica del Sud, els primers llibres en llengües africanes daten del començament del segle XIX. Es tractava d'episodis de la Bíblia i temes eclesiàstics, produïts per missioners amb l'objectiu de cristianitzar els africans. Al començament del nostre segle van aparèixer les primeres obres literàries, sobretot en *xhosa* i en *sud-sotho*. Després van seguir narracions i poemes en altres llengües.

La política cultural actual del ministeri sud-africà d'ensenyament parteix del principi que poder llegir en la llengua materna és el primer pas perquè els infants puguin dominar més endavant altres llengües. Així va crear el projecte *Biblioteca Escolar* segons el qual 7.200 escoles primàries haurien de rebre una biblioteca amb llibres per a nens, d'ensenyament i de butxaca, en les vuit llengües africanes citades. Un comitè especial del ministeri d'educació integrat per funcionaris i mestres de les llengües referides, en col·laboració amb els consells lingüístics respectius, decideix sobre els llibres que s'han d'adquirir. Les obres originals en les diverses llengües es prefereixen a les traduccions. Si no hi ha prou obres originals adequades (com, sobretot en les llengües més petites, com el *venda* o el *tsonga*), s'accepten també bones traduccions, si és possible d'altres llengües africanes o de l'anglès o l'afrikaans. A més dels contes tradicionals coneguts, en les narracions i les faules populars, que sovint tenen en totes les llengües un missatge comprensible universalment, últimament apareixen també cada cop més narracions modernes, actuals, de la vida urbana de cada dia, els anomenats *contes de Soweto*.

L'educació bàsica

Per estalviar costos, s'editen sèries de llibres amb les mateixes il·lustracions originals, però amb textos en les diverses llengües nacionals africanes.

Sovint es fan en col·laboració d'editorials estrangeres. Les editorials de llibres juvenils darrerament han creat concursos literaris per a llibres infantils en llengües africanes, com per exemple el premi "Dr. M.J. Madiba" en *nord-sotho*.

Malgrat totes aquestes dificultats ja existeixen èxits importants en el camí de l'educació bàsica en llengua materna.

Els crítics, però, no falten. Asseguren que aquesta política cultural només serveix per mantenir la superioritat de la minoria *blanca* sobre la majoria *negra*, segons el conegut principi de "divideix i mana". El govern sud-africà intentaria dividir la solidaritat entre tots els sud-africans negres despertant en els infants negres el sentiment de ser *tswana* o *zulú* o *xhosa*, etc. Sovint els intel·lectuals africans, i sobretot els sud-africans, s'ofenen si se'ls demana a quin poble o a quina tribu pertanyen. Aquesta pregunta seria el resultat d'un pensament *tribal* repugnant que hauria de ser rebutjat. Ells són *sud-africans* i l'extirpació de les diferències tribals formaria part de la *lluita d'alliberament* de la mateixa manera que la liquidació de les desigualtats socials i sexuals.

Vet aquí un problema espinós per als esperantistes. Ben segur que gairebé tots nosaltres estem d'acord amb els drets humans, amb la llibertat i la igualtat de les persones. Per altra banda, molts lluitem alhora per una igualtat de drets lingüístics i culturals, per la preservació de la llengua i la cultura dels pobles *petits*. Pot ser que la primera només es pugui obtenir a costa de la segona? Els esforços per aconseguir l'ensenyament primari en la llengua materna és de fet només un parany maligne per dividir i afeblir la resistència d'una part oprimida dels poble? O bé, al contrari, aquesta política cultural compleix un dret humà? Com a esperantistes no podem evitar-ne la resposta, encara que ben segur que és difícil.

Font: *Monato*, gener 1993

Entrevista a Umberto Eco

István Ertl i François Lo Jacomo

El 1992 el famós escriptor Umberto Eco va ser convidat com a professor en el Collège de France, a París.

Va convertir-se en el tercer professor estranger d'aquest institut científic, on les conferències són públiques.

El seu curs, que va estendre's d'octubre de 1992 fins el gener de 1993, va tractar sobre La recerca d'una llengua perfecta.

Va tractar principalment la història de la idea filosòfica que les llengües naturals són imperfectes i que per a objectius filosòfics caldria elaborar una llengua perfecta en la seva lògica. Tanmateix va aludir repetidament a l'esperanto i hi va dedicar les lliçons del 17 i 18 de desembre.

Les seves diferents declaracions han despertat de forma comprensible l'interès de les revistes esperantistes.

Per conèixer l'opinió veritable d'Umberto Eco, François Lo Jacomo i István Ertl l'han entrevistat.

ECO: La pregunta de si és possible traduir entre llengües és un problema filosòfic molt antic, però fins ayui no s'havia tractat de forma prou precisa. Ara és el primer cop a la història que es tracta seriosament d'aquesta qüestió.

Penso que aquest és un problema fonamentalment important per a vostès, perquè l'esperanto no pot existir si no s'accepta el principi que la traducció és possible. Si existís una llengua perfecta, aquesta seria el paràmetre de tota traducció possible. Però, a falta d'aquest paràmetre, la llengua vehicular només pot existir si és possible traduir de tota llengua a tota altra. En principi, una llengua vehicular hauria d'eliminar la traducció, però a l'inrevés, la traducció és el principi mateix que estableix la possibilitat i l'existència de llengües vehiculars.

LO JACOMO: Efectivament, hi ha estudis que demostren que els esperantistes normalment coneixen més llengües que la mitjana de les persones;

són doncs més sensibles als problemes de traducció.

ECO: Això no em sorprèn. Qui aprèn una segona llengua està sempre més obert a aprendre'n una tercera. Tinc sobre això l'experiència directa dels meus fills, que són bilingües. Per a ells és molt més fàcil llegir una tercera llengua, que potser, però, oblidaran... Existeix una mena de disposició mental per a la multitud de llengües.

ERTL: Vostè opina que es tracta més aviat d'una disposició mental que d'un efecte propedèutic de les llengües ja apreses?

ECO: Una vegada vaig fer un experiment. Un matí vaig ensenyar-li al meu fill un tros de mantega i li vaig demanar:

- Què és això?
- *Burro* (mantega)
- Però no és també *Butter*?
- Sí -va dir-, també és *Butter*.

Vaig partir el tros en dos i vaig preguntar:

- Quin dels dos és el *burro* i quin el *Butter*?

- Tots dos són *burro* i *Butter* alhora.

Vaig poder constatar que per a ell no existeix una divisió de la realitat.

Si una persona sap de naixement que els objectes poden tenir dos noms, això mentalment la prepara a la possibilitat que existeixi fins i tot un tercer nom. Encara se sap poc sobre bilingüisme, però actualment, quan els matrimonis internacionals s'estan convertint en una cosa totalment normal a la societat europea, tindrem potser més bons treballs sobre el tema.

ERTL: A la Universitat La Sapienza, a Roma, es prepara un experiment amb una vintena de dones embarassades que tindran infants, una de les dues llengües dels quals serà l'esperanto.

ECO: Ah sí? Tanmateix tota forma de bilingüisme esperantista posarà l'esperanto en una posició minoritària, perquè al carrer es parla la llengua dels

voltants. És a dir, el mite de la llengua materna és fals: els infants no s'identifiquen amb la llengua dels pares, sinó amb la llengua de la mainadera.

Els meus fills a Itàlia han après l'alemany de la seva mare, però la llengua que utilitzen entre ells és l'italià.

LO JACOMO: Les llengües no sempre responen a una necessitat de comunicació. Una llengua és refusada quan s'usa en una situació de comunicació que no es desitja. Algú que es troba a gust en l'ambient del carrer, automàticament adoptarà la llengua del carrer, i si algú té un conflicte amb els pares pot refusar la llengua dels pares... És tracta de situacions clàssiques.

Fora de l'aspecte purament lingüístic, s'han de considerar també els sentiments lligats a la llengua. Des d'aquest punt de vista, l'esperanto sembla diferent de les altres llengües. Normalment, l'aprenentatge d'una llengua significa una prova d'integrar-se en el grup que la parla, mentre que amb l'esperanto les persones intenten justament escapar del grup que forma el seu medi natural.

ECO: Però, d'altra banda, es pot ben segur estar lligat afectivament a la comunitat esperantista. A la vida sovint es creen situacions afectives especials: jo continuo parlant en francès amb aquells amics americans amb qui vaig començar a parlar en francès.

En una de les meves conferències vaig fer broma dient que una llengua vehicular sempre s'utilitzarà per a relacions públiques. Llavors vaig rebre una noteta una mica compromesa d'una estudiant: "Senyor, no teniu raó. Es ben possible fer l'amor en la llengua esperanto. Jo ho faig." No sabia si es tractava d'una proposta...

Sí, si existeix un lligam afectiu amb la comunitat esperantista, puc entendre que els esperantistes facin l'amor en esperanto.

ERTL: Algunes persones, doncs, estan lligades emocionalment a l'esperanto. Però altres potser el temen. S'ha de tenir por a l'esperanto?

ECO: No, em sembla que ningú no té por de l'esperanto. L'actitud més habitual és de desinterès...

Umberto Eco i István Ertl

ERTL: Millor, desconeixement.

ECO: Sí. Agafeu-me com a exemple. Fins fa sis mesos l'esperanto em relliscava. De veritat. Encara que sóc un exemple de persona cultivada amb molta curiositat. Va caldre que comencés a treballar sobre *La recerca d'una llengua perfecta*, el tema de les meves conferències al *Collège de France*, per arribar a les llengües internacionals.

Al començament pensava que era impossible aconseguir que una llengua artificial fos usada, perquè la història ha fet veure la impossibilitat d'aquesta utopia. La meua altra objecció provenia de la concepció de Whorf, segons la qual tota llengua és també una concepció del món diferenciada. Cap llengua no pot ser neutral, perquè la concepció del món que implica està confrontada amb les concepcions del món implicades en les altres llengües.

He de dir, però, que de seguida que per raons científiques em vaig ocupar mínimament sobre l'esperanto, vaig canviar la meua opinió i vaig adoptar una actitud més flexible.

El fet que a la història mai s'hagi aconseguit que una llengua artificial sigui utilitzada és un argument certament molt poderós, però no decisiu. Exactament de la mateixa manera es va demostrar que no era possible arribar a la lluna. El principi que no és possible que una llengua artificial sigui usada era vàlid fins ahir, però potser demà la

situació podrà canviar. Mireu Albània: en una generació els italians sense voler-ho han ensenyat l'italià als albanesos, simplement perquè aquests estaven abocats cada vespre a la televisió italiana. Els joves d'avui dia parlen més o menys bé l'anglès per la potència dels mitjans de comunicació. Vivim en un moment històric en què és més fàcil fer acceptar llengües, fins i tot una llengua artificial.

A més, l'artificialitat de l'esperanto no és un desavantatge. Abans de tenir idees més clares sobre l'esperanto, també em molestava la seva artificialitat. Però, de fet, si no hagués sabut que es tractava d'una llengua artificial, hagués pogut pensar que era natural.

L'egoisme dels governs

L'altre argument que era vàlid contra tota llengua internacional, citat des del filòsof Fontanelle, era sobre l'egoisme dels governs, que no tenen interès en recolzar una llengua internacional, ja que sens dubte prefereixen expandir la seva pròpia. Ara, però, precisament l'egoisme dels governs podria fer que els governs defensessin l'esperanto. Per què?

Veig el que està passant ara a França: es continua parlant del perill de l'anglès, però el fantasma que realment obsessiona els francesos és l'alemany. Aviat estaran disposats a donar suport una llengua vehicular només per impe-

dir l'enfortiment d'un altre idioma. Des d'aleshores la resistència de les instàncies podria desaparèixer.

Em queda una objecció important: tota llengua parlada pateix canvis; per tant, si una llengua internacional s'expandeix, corre el perill de canviar -o, a l'inrevés, convertir-se en massa controlada, com el francès clàssic...

Aquesta és una contradicció bàsica, però, a falta d'experiència històrica, no es pot afirmar res al respecte. Caldrà que milions de japonesos comencin a parlar esperanto per poder jutjar si l'esperanto japonès es converteix en un dialecte o no.

ERTL: Precisament sobre això existeix la tesi de François Lo Jacomo, *Llibertat o autoritat en l'evolució de l'esperanto*, que descriu els dos extrems d'evolució.

ECO: Sí, però el problema podria canviar radicalment, de forma impre-

sible, en el moment que vostès tinguin mil milions i no pas un milió...

ERTL: Com vostè deia, darrera de cada llengua hi ha una concepció del món. Segons la seva opinió això també és vàlid respecte a l'esperanto? No és millor, segons la seva naturalesa, un lloc de trobada de diverses concepcions del món, una cruïlla de comunicació?

ECO: No sóc capaç de contestar-vos, perquè no parlo esperanto, encara que n'he estudiat la gramàtica. Com i fins a quin punt una llengua forma la vostra concepció del món ho constatareu només durant l'aprenentatge d'aquesta llengua.

En principi podria acceptar que una llengua barrejada, que ha pres estructures lèxiques i sintàctiques de llengües diferents, pot reproduir les particularitats de les concepcions del món de les llengües font. Però, si es tracta d'una llengua seriosa (vull dir: un univers

lingüístic autònom), llavors suposo que d'alguna manera segur que indueix una concepció del món.

Així i tot no cal exagerar l'element de Worf. Hem escoltat fins a avorrir-la la història dels esquimals que tenen quatre mots per a *neu*. Ara bé, si li aclaris a un esquimal que per a vosaltres es tracta de la mateixa neu, ho entendreà molt bé. Sí, la llengua defineix el pensament, però també lliura la possibilitat translingüística de sortir fora de la llengua. Probablement el 80 o 90 per cent dels que coneixen *Guerra i pau* de Tolstoi l'han llegit en alguna traducció. Així i tot, inspirarà als lectors japonesos o suecs unes idees o reaccions molt similars.

Això no contestava la seva pregunta...

ERTL: Continuant des d'un punt de vista teòric, està d'acord que una llengua internacional idealment hauria de ser un lloc de trobada neutral, apte per

István Ertl (1965 -) és un dels més destacats literats joves en esperanto. Llicenciat per la Universitat de Budapest en filologia (branques francès, llatí i esperanto), ha estat adjunt a la Càtedra d'Esperanto de la mateixa universitat com a professor de literatura.

A l'entrevista, István Ertl assegura que "ja que les normes de l'esperanto són menys rígides que les d'altres llengües, i que és més voluble, en les mans d'un bon traductor pot recrear més fàcilment l'estil de l'original". Li hem volgut preguntar si no es tracta d'una exageració.

Bé, Eco de seguida intuïtivament va copsar el costat feble d'aquest argument i jo el responc d'acord amb la meua opinió.

És cert que la meua afirmació és una mica abrupta, desafiadorament propagandística i discutible en llargs seminaris... A continuació presentaré algunes qüestions, no només a favor, sinó també en contra.

Recrear l'estil de l'original és l'objectiu de tot traductor, o -com més sovint els teòrics de la traducció formulen actualment- recrear la *impressió* d'un lector de l'original en els lectors de la traducció.

Una dificultat per aconseguir-ho en esperanto és que el lector mitjà no té una imatge tan clara sobre el que és la *norma* (norma literària, norma de parla pública, norma de la parla familiar, etc.) com la que tenen els que parlen diàriament les llengües ètniques. Per això la impressió que es crea en ell en llegir una traducció de-

pèn molt de les seves idees sobre la norma de l'esperanto. Pensarà, per exemple, que *'stas* és anti-gramàtical, o bé una forma dialectal en un parlar novelesc, o potser un caprici del traductor? Li xocarà l'ús de temps compostos, o ho assumirà com a normal (per exemple, si és alemany)? Etcètera, etcètera.

Per altra banda, la flexibilitat de les normes de l'esperanto allibera les mans del traductor, fins a un cert grau. Hi ha a l'original molts mots compostos? Els recrearà en esperanto. L'original utilitza moltes proposicions subordinades? El reescriurà amb estructures semblants. (Això en hongarès és possible només de forma limitada, fet que causa enormes maldecaps als traductors de Proust)

Hi ha, però, contraexemples: què farà un traductor a l'esperanto amb col.loquialismes, dialectalismes, etc? Patirà per la menor articulació social de la comunitat esperantista, o dit més exactament, per la falta de subnormes. (Fins i tot, si per recrear una forma en argot utilitza una expressió que va escoltar a l'última trobada juvenil, no la prendrà de l'utilatge d'una subnorma col.loquial, i tindrà a penes més valor que un idiolecte.)

En resum, a causa de les normes fèrries de les llengües ètniques, els traductors a aquests idiomes treballen amb menys llibertat -però el resultat apreciat pels lectors potser s'apropa més a la famosa *recreació de la impressió*-. Mentre que per a les llengües nacionals les traduccions pràcticament ja no tenen una influència en la norma (ja ha passat l'època de les traduccions de la Bíblia), això en esperanto encara passa: el traductor treballa, com deia, *més fàcilment*, menys lligat a la norma -però justament per això la seva obra corre el risc de no assolir un grau semblant de "recreació de la impressió".

L'esperanto representa la seva pròpia concepció del món i ideologia

interpretar diverses concepcions del món?

ECO: Sí, això em sembla possible a la pràctica. Encara que insisteixo que tota llengua, i per tant també l'esperanto, representen una concepció pròpia del món, també opino que pot convertir-se en una cruïlla, en una mena de Hong Kong de les llengües. Tant per a ciutats com per a llengües, és normal que l'assiduitat de les relacions internacionals comporti una gran possibilitat de contactes amb cultures diverses.

La "religió" esperantista

LO JACOMO: Mentre que les llengües acostumen a comportar una concepció del món, em pregunto si en el cas de l'esperanto no és la concepció del món la que fa aprendre la llengua.

ECO: Precisament, això és un dels meus descobriments en els últims sis mesos. He de reconèixer que, en comparació amb altres projectes de llengua internacional, darrera de l'esperanto es troba una ideologia, el que explica per què ha perdurat mentre les altres han fracassat. Existeix una mena de "religió" esperantista, que fa que determinades persones aprenguin i parlin la llengua, mentre no existeix una "religió" del volapük o de l'ido. L'anglès s'aprèn actualment per raons pràctiques. Però poden existir motivacions ideològiques que facin decidir-se a aprendre l'esperanto, i aquestes són fortes.

LO JACOMO: L'esperanto es pot mirar des de diferents nivells: primerament, com un projecte; en segon lloc, com una llengua que ha passat de l'estadi de projecte i que ha evolucionat; i finalment, es pot considerar tot allò lligat sociològicament i psicològicament a l'esperanto, allò que es pot anomenar el *fenomen* esperanto. Quin d'aquests aspectes l'interessa més?

ECO: M'és una mica difícil contestar. L'esperanto podria interessar-me en algun moment com un mecanisme lingüístic. Però per ara no he fet prou aquest treball. Diguem que principalment la seva història i la seva ideologia em semblen fenòmens interessants: aquests són la seva vessant desconeguda. Les persones perceben l'esperanto sempre com a una eina proposada. No coneixen res de l'esperit idealista que l'anima. No obstant això, vaig quedar meravellat de la biografia de Zamenhof, no de la gramàtica de Migliorini. Haurien de fer conèixer més aquest aspecte! Per què no s'ha fet una pel·lícula sobre Zamenhof? La vessant històrico-ideològica de l'esperanto es manté absolutament desconeguda.

ERTL: Cal dir, però, que no necessàriament una ideologia fa les persones esperantistes. La nostra identitat està constituïda per factors diversos, que no tots es poden trobar a cada esperantista.

ECO: He utilitzat la paraula *ideologia* en un sentit molt ampli: un conjunt d'idees, d'opinions... Volia expressar allò que anglesos i americans anomenen *philosophy*, la *filosofia* d'un negoci, o d'una agrupació escolta... Una mena d'orientació general, doncs. Sense això, no tindríeu, per exemple, totes les vostres revistes -existiria només un comerç de gramàtiques, i prou. Fins i tot la idea de traduir totes les obres de la literatura mundial és ideològica, no pràctica. Pel que he pogut constatar, sovint es tracta d'autors de segona fila. Vaig veure que s'ha traduït Giacosa o De Amicis, i no em diguin que el món els necessitava...

LO JACOMO: Perquè els esperantistes utilitzen la seva llengua per fer conèixer la seva identitat a tot el món, activament. Cadascú tradueix obres que creu importants. És una forma d'expressar-se.

ECO: M'ha revelat una cosa molt interessant... i molt ideològica! Així doncs, es tradueix Giacosa i De Amicis no pas per mostrar que la llengua és capaç de traduir-ho tot, sinó perquè s'ha de donar a tothom la possibilitat de parlar. Això és filosòfic. Per desgràcia només els esperantistes se n'aprofiten.

ERTL: En alguns casos, però, una traducció a l'esperanto ha servit com a pont, per exemple, d'una altra al xinès. A més, el fet que es tradueixi molt de la llengua pròpia a l'esperanto és un tema d'estudi molt important. Com que les regles de l'esperanto són menys rígides que les d'altres llengües, i és més flexible, en les mans d'un bon traductor recrea més fàcilment l'estil de l'original.

ECO: Però diguin-me: si llegeixo un text en esperanto pensat en una altra llengua, no tinc la impressió com de mal escrit?

ERTL: Això depèn sobretot de les capacitats del traductor -i, més en general, de la distribució sociolingüística dels esperantistes-. Alguns utilitzen un estil acurat, a uns altres els influeixen més els esquemes de la llengua pròpia.

LO JACOMO: La tolerància lingüística juga un paper important en esperanto. Diria que existeixen diferents nivells de comprensió, d'afany de correcció lingüística. Evidentment, quan més alt és el nivell, més s'és conscient de les subtilitats, més acuradament s'expressa un. No sé què és el que vostè en pensa...

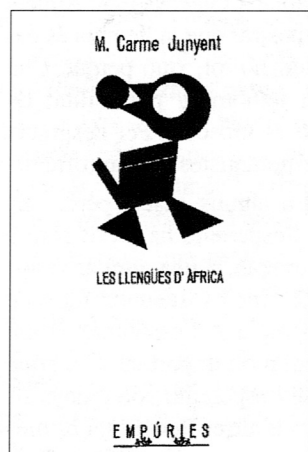
ECO: Estic aprenent coses noves. És una entrevista molt interessant, on l'entrevistat té molt poc a dir.

ERTL: Es tornarà una entrevista dolenta.

ECO: Però ha estat un diàleg molt interessant. Per exemple, mai no havia pensat sobre les diferències d'estil, o els graus de tolerància dels quals m'han parlat.

Vostès ja sabien quan han vingut que no podien esperar revelacions sensorials d'una persona que no parla esperanto.

Les llengües d'Àfrica

En aquest llibre, Carme Junyent presenta un estudi històric i social de les llengües d'Àfrica. El llibre està estructurat en dues parts.

A la primera part, després d'una introducció on fa un repàs als principals punts de vista

que a priori s'acostumen a tenir sobre les qüestions africanes, el desenvolupament esquemàtic de la història més recent i on esbossa la problemàtica lingüística dels països africans i algunes de les solucions aportades, aborda la història dels estudis lingüístics africans des de les notícies d'Herodot, a l'època clàssica, fins els nostres dies.

A continuació presenta la classificació de les llengües africanes a través de la història i n'esmenta algunes de les proposades per filòlegs eminents evidenciant-ne les mancances.

En el tercer capítol exposa algunes de les característiques de les llengües africanes: els clics (una mena especial de fonema implosiu), el to amb funció distintiva, les classes nomi-

nals enfront a les distincions en gèneres, la derivació verbal i els ideòfons (terme creat per C.M. Doke que designa la representació d'una idea en so).

A la segona part, més teòrica, estudia primer la relació entre llengua i història, la possible reconstrucció de les hipotètiques protollengües africanes (una cosa així com la reconstrucció de l'indoeuropeu per a les nostres llengües), i fa una reconstrucció socio-històrica de les cultures africanes a partir d'una anàlisi del lèxic originari i dels préstecs o manlleus. Després examina la interrelació entre llengua i nació: la llengua com a element cultural constitutiu i la política lingüística dels diferents estats; llengua i desenvolupament: normalització lingüística, neologismes,

vocabulari tècnic i científic; llengua i ensenyament: política lingüística i llengua dels col·nitzadors, la llengua com a instrument de dominació, llengua i visió del món; i finalment entre llengua i literatura: el concepte de negritud, literatura oral i escrita, llengües vernacles i llengües colonials, bilingüisme.

El llibre acaba amb una versió bilingüe d'un poema en swahili de l'escriptor Shaaban Robert (1909-1962) i un índex de llengües.

L'autora fa que la lectura de l'obra sigui amena i molt interessant.

- JUNYENT, Carme. **Les llengües d'Àfrica**. Empúries, Biblioteca Universal núm. 32. Barcelona, 1986. ISBN 84-7596-093-6.

Freqüències es manté gràcies al vostre abonament

En/Na		_____	
Adreça		Telèfon	
Codi Postal	Població	Comarca	
Nació		Estat (si mai calgués)	
☐ Em subscric a FREQUÈNCIES (1.000 Ptes./ 4 números) a partir del número _____			
Indiqueu la forma de pagament: ☐ Domiciliació bancària - ☐ Xec a nom de Joventut Catalana d'Esperanto			
Dades bancàries			
Nom i Cognoms			
Llibreta Núm.- C/CNúm. (Indiqueu-hi els deu dígit)			
Caixa/Banc			
Agència		Adreça	
Població		Comarca	

Signeu i envieu aquesta butlleta a l'apartat 1163
08300 MATARÓ (Maresme)